

Motion till riksdagen 2020/21:304

av **Hanna Gunnarsson m.fl. (V)**

Medinflytande för totalförsvarspliktiga

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med en förändrad förordning om medinflytande för totalförsvarspliktiga i syfte att garantera Pliktrådets oberoende från Försvarmakten och tillkännager detta för regeringen.

Motverka Pliktrådets beroende av Försvarmakten

Den 2 mars 2017 beslutade regeringen att återigen börja använda lagen om totalförsvarsplikt som verktyg för personalförsörjning i Försvarmakten. Till följd av detta beslutade regeringen också i december samma år om en ny förordning om medinflytande för totalförsvarspliktiga (2017:1249). Förordningen inleds med att förklara medinflytandets syfte: att pliktpersonalen ska utveckla Försvarmaktens verksamhet och främja goda utbildningsförhållanden. Där slås också bestämmelser för medinflytande och rätten till goda förutsättningar för att förtroendevalda ska kunna fullfölja sitt uppdrag fast. Medinflytandet är en av hörnpelarna i folkförankringen av Försvarmaktens verksamhet. Den garanterar att de värnpliktiga blir lyssnade på och kan påverka sin utbildning och gör därmed hela Försvarmakten bättre.

Det pliktråd som valdes på Värnpliktskongressen 2019 är det första sedan värnplikten återaktiverades. Sedan våren 2019 har rådet arbetat med att etablera organisationen i linje med kongressens uppdrag. Tyvärr har det funnits stora problem i samarbetet med Försvarmaktens högkvarter.

I en skrivelse till Försvarsdepartementet har Pliktrådet uppmärksammat allvarliga brister i Försvarmaktens förhållningssätt och tillämpning av förordningen. Pliktrådet saknar möjlighet att arbeta självständigt och har inte haft nödvändiga kansliresurser till sitt förfogande. En permanent kanslilösning har dröjt och arbetsmiljön för både ledamöter och personal har haft stora brister. Visserligen tar det tid att komma igång med en verksamhet efter ett längre avbrott men lösningarna för Pliktrådets verksamhet borde ha varit på plats mycket tidigare. Det har inte varit en överraskning att den återaktiverade

värnplikten kräver ett utvecklat och starkt medinflytande och att en organisation som Pliktrådet behöver både resurser och självständighet. Att Pliktrådet fick en så dålig start, som dessutom gjordes ännu svårare av coronapandemins konsekvenser, är mycket beklagligt och borde ha kunnat undvikas.

Mycket tyder på att bristerna i grund och botten handlar om Försvarens tillämpande av förordningen om medinflytande för totalförsvarspliktiga och synen på koppling till rådet. I dag är Pliktrådet en del av Försvarens. Ett sådant beroendeförhållande hindrar rådet från att bedriva en självständig verksamhet. Pliktrådet kan inte själva anställa sin personal eller fatta beslut om sitt administrativa arbetssätt. De praktiska fördelar det kan föra med sig att vara en del av en större organisation blir sekundära om inte möjligheten till ett faktiskt oberoende garanteras. Den nuvarande modellen kräver att Försvarens håller största möjliga avstånd till Pliktrådets verksamhet, någonting som visat sig svårt i praktiken.

Ett framtida svenskt försvar ska bygga på en allmän och könsneutral värnplikt. En stark folklig förankring och en bred rekryteringsbas är en förutsättning för att försvaret ska ha möjlighet att möta olika hot och utmaningar. Plikttjänstgöring är emellertid en speciell typ av tjänstgöring. Det faktum att människor kan tvingas in i verksamheten kräver ett särskilt ansvar för att skapa goda förhållanden för demokratiskt inflytande och möjlighet till reell påverkan på den situation man befinner sig i. Det handlar ytterst om legitimiteten i ett system byggt på plikt, där folkförankringen ska garanteras och vårdas på alla nivåer.

Därför är det nödvändigt att Pliktrådet ska kunna agera helt självständigt och, när det så är nödvändigt, komma med kritik, granska eller lyfta frågor som Försvarens förbisett. En ömsesidigt god relation med Pliktrådet där avstånd iaktas bör betraktas som en värdefull tillgång för Försvarens.

Det är tydligt att den nuvarande förordningen inte svarar upp mot de behov som finns för att Pliktrådet på ett tillfredsställande sätt ska kunna genomföra sitt arbete. Paragraf 18 i förordningen om medinflytande för totalförsvarspliktiga slår fast att Pliktrådets ledamöter ska vara administrativt anslutna till Försvarens. För att garantera ett verkligt demokratiskt inflytande bör detta ändras.

En jämförbar situation är den för landets studentkårer på universitet och högskolor. Även om studentkårerna i dag får finansiering via lärosätena är de egna juridiska personer med mycket stor rörelsefrihet. Ett nära samarbete är möjligt trots skilda och självständiga organisationer. En liknande modell skulle kunna ge Pliktrådet samma självständighet och samtidigt möjlighet att uppfylla rollen som både samarbetspartner och kritiskt granskande part gentemot Försvarens.

I sammanhanget bör också nämnas de problem som en administrativ anslutning till Försvarens kan innebära för den enskilda ledamoten. Förordningen gäller alla totalförsvarspliktiga, värnpliktiga såväl som civilpliktiga. Enligt lagen om totalförsvarsplikt (1994:1809) får en totalförsvarspliktig som beviljats rätten att vara vapenfri inte skrivas in för tjänstgöring i Försvarens mot sin vilja. Samtidigt ska Pliktrådets förtroendevalda ledamöter vara administrativt anslutna till myndigheten. Att människor som genomgår civilplikt, eller som sökt och beviljats vapenfri tjänst, ska vara anslutna till Försvarens genom sitt engagemang i Pliktrådet skapar om inte ett direkt motsatsförhållande så åtminstone vissa oklarheter.

Regeringen bör återkomma med en förändrad förordning om medinflytande för totalförsvarspliktiga i syfte att garantera Pliktrådets oberoende från Försvarens. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Hanna Gunnarsson (V)

Jens Holm (V)

Yasmine Posio (V)

Håkan Svenneling (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V)

Elin Segerlind (V)

Jessica Thunander (V)